

SOPHIA DE MELLO BREYNER ANDRESEN

ZGLEDNE ZGODBE

PREVOD: Barbara Juršič

*Za Francisca
ki me je naučil poguma
in veselja do neenakega boja.*

*»Zgodbe sem naslovil zgledne, kajti med njimi ni nobene, iz katere
ne bi mogel potegniti kakega dobrega zgleda ali moralnega nauka.«*

Cervantes, »Posvetilo bralcem«, v: Zgledne novele

Vsebina

Spremna beseda: PORTAL	II
ŠKOFOVA VEČERJA	
I	43
II	65
III	77
POTOVANJE	87
MÓNICIN PORTRET	105
PLAŽA	109
HOMER	119
MOŠKI	125
SVETI TRIJE KRALJI	
GAŠPER	130
MIHA	135
BOLTEŽAR	143

Portal

Zgledne zgodbe – provokacija že v naslovu!... Pripovedovanje zgodb, celo zglednih zgodb v današnji književnosti – romanu, noveli, filmu ali pesmi – brez junaka, brez likov, brez zapleta, brez teme, brez razpleta? Napisati zgodbe *za zgled* v časih, ko se hoče določena *up to date* literatura pozicionirati izven morale in vrednot – morale, ki velja za obrambo, olepševalno masko nesmiselno zatiralske in represivne vrste družbe – in izven koherentnosti in zdravega razuma, da bi se udobno (ali v tesnobi in gnusu, saj ni važno!) namestila v razpršenosti, zmedi, Absurdu, Tesnobi in Gnusu ...!?

Ko se zdi, in včasih mu je to celo v veselje, da je literarni svet spričo življenja ogledalo, razbito na tisoče koščkov, ki jih nihče nikoli ne bo mogel sestaviti nazaj v celoto, ali pa zaporedni preplet tako imenovanih stanj zavesti, ki so v resnici zgolj stanja občutkov ali vznemirljive nezavesti, ki jih nihče ne bo nikoli povezal v stvarnost in nobena ura ne bo nikoli mogla nihati v zaporedju, ki bi ga bilo mogoče zabeležiti na številčnici. Kako v času, ko, če si sposodimo znani stavek, lahko rečemo, da težko najdemo alternativo literaturi bede

in bedi literature, ustvariti zdrave, nekomPLICIRANE in umirjene zgodbe, zgodbe z začetkom, jedrom in zaključkom, zgodbe, ki so literatura za vse čase in še več, zgledne za vse čase?!

Najbrž Sophia to čuti in je previdna glede pomislekov in se želi zaščititi s Cervantesom kot avtoriteto, ki je svoje *novle* prav tako naslovil *Zgledne novele*. V tem soočenju, ki nam ga ponuja avtorica sama, bi bilo koristneje kot spraševati se, ali njene novele potrebujejo pokrovitelja – in sam sodim med tiste, ki bi brez pomislekov odgovorili, da ne –, primerjati in podati kvalitativno in celo kvantitativno oceno, kaj je krščanstvo danes in kaj je bilo v »velikem stoletju«, v tistih slavnih »stoletjih vere« (pravzaprav nikoli ne pozabimo, da je Literatura Dodonski gozd, v katerem ob vetrovih zgodovine zapojejo viseče harfe in nam razkrijejo znamenja časa: in ne bomo v gnilih morjih brezvetrja ali v gubah plaščev ali ogri-njal – ali kapel in kapelic –, ki varujejo pred prehladi, ne bomo zunaj časa presojali o življenju, tudi življenju vere). S tega vidika in ne da bi predaleč gnal analizo in se pregloboko spuščal vanjo, je očitno, da bi bila vsaka celovita ocena gotovo v prid tako Sophiinih zgodbam kot tudi, *quand même*, današnji literaturi. V resnici niti ne razumemo zares, zakaj je Cervantes svoje *novle* označil za zgledne, niti kako in zakaj se je opravičeval s trditvijo, da »si bien lo miras no hay ninguna de quien no se pueda sacar un ejemplo«. (Ne razumemo, razen če se odločimo, da bomo razumeli preveč dobro ... In to kot del takratnega časa in načina ...). Res je, da o vsem, o surovi

naravi, o drevesih in cvetlicah, pa tudi o osatu, golobih in orlih, tako kot šakalih lahko najdemo basen, ki jo lahko uporabimo kot simbol ali zgled. Toda biti zgleden v človeškem in moralnem smislu pomeni nekaj drugega. Da bi bralci od sveta, v katerem so lisjaki in divjaki, »bulderos« in »oracioneros«, »gitanillas« in »fregonas«, od tega sveta, naslikanega popolnoma realistično in brezbrizno (razen formalnega in neizogibnega moralizma družbenega konformizma, da bi se izognil nevarnosti, da bi ga imeli za simpatizerja teh poddružbenih skupin), »manco de Lepanto« in veliki Burlador pričakoval, da bodo bralci iz njega potegnili moralni nauk, bi pomenilo pripisovati nekoliko preveliko vrlino branju. Tako je na primer, ko Cervantes, potem ko z literarno naslado dolgovezi s hudomušnim in slengovskim opisom družbe lopovov in plačancev, v katero bosta zašla mlada Rinconete in Cortadillo, in naposled reče glede kratkotrajnega vzgiba, da »ne bosta dolgo zdržala v tistem tako zavržnem in slabem, tako nemirnem in svobodnem življenju« obeh novincev, ki sta pravzaprav zelo obetavna, in nadaljuje, da za drugo priložnost in za daljše pisanje pušča pripoved o *»su vida y milagros con los de su maestro Monopodio, y otros sucesos de aquellos de la infame academia, que todos serán de grande consideración y que podrán servir de ejemplo y aviso a los que los leyeren«*, ko tako izzove zdravo pamet, je treba pomisliti na kakšen skrivni namen ali skrivni ključ, s katerim bi pojasnili namene. Ali ni morda iz istega razloga napisal predgovora h *Kihotu*, v katerem ga je označil za zgodbico za

zabavo, lahkotni *ništrc* za brezdelne bralce? V časih inkvizicije, zlasti pa družbe, ki si je inkvizicijo izmislila, so namreč veljala določena pravila modrosti v življenju in pisanju, ki jih dandanes zlahka obidemo.

V vsakem primeru nas v *Zglednih novelah* tako kot v večini druge literature tistega časa najbolj preseneti praznina, duhovna praznina, pomanjkanje pristne religije, to je krščanske religije. Klica evangelija, krščanskega smisla življenja, strahospoštovanja ali trepetu pred neskončno skrivnostjo Boga in lastne smrti v *Zglednih novelah* tako rekoč ni, ne v jedru ne v lupini, ne v vzdušju ne v obrobnostih teh zgodb, skozi katera bi morala vsaj presevati etično-mentalna klima nekega časa. In enako bi lahko rekli za *Kihota*, tako v zbeganih idealizmi Viteza žalostne postave kot v idealih Baratarije njegovega žalostnega oprode. Zdi se, da bi tako v razsežnosti klica kot tudi strahu in trepetu zadostovala vedno prisotna misel na sakralno družbo, ki ji je človek pripadal: »Tu, prijatelj Sancho, naletimo na Cerkev; to pa je zelo resno.» Kot da bi Cerkev namesto posrednika postala ovira, zastiralec obzorja. Ne pozabimo, da naj bi se nam Bog v vsaki veljavni teologiji prikazal kot obzorje vsega znanega, kot skrivnostna meja, tam na najvišji točki človeškega. Zato se nam največji pisatelj »velikega stoletja« španske renesanse, tako kot naši iz prejšnjega stoletja, in zlasti Camões, zdijo nenavadno izpraznjeni evangelijske vsebine, »hodijo brez Boga v tem življenju«, če v zvezi s tem uporabimo Pavlov izraz za ljudi helenistične

kulture, prve klasike. In ta hoja brez Boga, brez Boga, razodetega v Kristusu, je bolj ko je resnična, bolj prekrita z neskončnimi manifestacijami družbeno-verskega konformizma in bujnimi manifestacijami katoliško-nacionalistične politike. To, kar je jasno vidno in morda vidno formalno v pripovedi o slavnem in nesrečnem »manco de Lepanto/pohabljencu iz Lepanta«, bo (ali bi bilo ...) jasnejše in najbrž manj formalno v našem nič manj miles gloriosusu in še bolj nesrečnem Trinca-Fortesu, ki je izgubil oko v Maroku, zaslepljenem od indijskega dima, hripavem od epa in razglašanjem od renesančne in cesarske lire: dobro bi bilo analizirati nacionalni ep, Luzijado, in celotno Camōesevo liriko (in ostalo necerkveno) v luči Večnega evangelija, da bi videli, kaj sprejemljivega bi ostalo. Toda bolje bi bilo, če ne bi začeli, če sploh ne bi začeli ...

Nekateri zgodovinarji oziroma kritiki kulturne zgodovine, kot sta Huizinga ali Ortega y Gasset, menijo, da sta bili 16. in 17. stoletje najbolj neperspektiven in brezupen čas, brez prihodnosti in sveta onkraj vidnega, omejeni na človeško in materialno, smrtno in obupno, bolj brezbožni, potemtakem lahko to rečemo za vso zgodovino *po Kristusu*. Toda če bi stvari obravnavali v luči avtentičnega evangelija, kaj drugega bi lahko rekli o 16. in 17. stoletju, razen novega pojava upanja (ki je v svojem bistvu renesančno in zatorej poganško) in razglašanja katoliškega konformizma in triumfalizma. Navsezadnje bo z drugačnim formalnim izrazom to isto, kar

je Montaigne izražal na drugi strani Pirenejev, v prid istemu katoliškemu konformizmu: religija je tako častitljiva in sveta stvar, stvar za teologe in zdravilce duš, da se je raje ne dotikamo (niti z retoričnim prijemom). In s to rešilno klavzulo napiše pleonastično naturalistične, skepticistične in pogan-ske *Eseje*! Zato so številni kritiki s toliko večjim razlogom, čeprav je to manj splošno sprejeto, ugotavljali, da sta Montaigne ali Rabelais že slabša od Voltaira ali Bayla. Toda, da bi to razumeli, nam mora biti jasno, kaj pravzaprav pomeni obstajati z Bogom ali, po drugi strani, »v življenju hoditi brez Boga«, četudi v ritmu in pod zastavo križarskega pohoda ali procesije ...

Morda bomo nekega dne priznali, da je bil največji provokator in s tem utemeljitelj krščanske teologije v našem času Nietzsche, ko je oznanil, pa še to le z glasom norca, norca iz velike drame iskanja Boga (da moraš biti nor, da imaš pogum zares iskati Boga in to tudi povedati): »Bog je mrtev ... In mi smo ga ubili! Kako smo zmogli izpiti morje? Kdo nam je dal gobo, da smo izbrisali cel horizont? Kaj smo storili, ko smo od te zemlje odpeli njeno sonce?«

Ta osuplost, ta apokaliptični občutek sorazmerja, ta trepet pred tragedijo ob hoji brez Boga v tem življenju je dobro načelo. Negativno, res, prej tišina kot glas, bolj stremljenje

kot zadovoljstvo, bolj lakota kot slaba prebava: to je dobro načelo. Veliki greh sodobne kulture – ne izvirni greh, temveč podedovan od vse predhodne kulture, zlasti od dekadentne srednjeveške kulture – veliki kulturni greh je bil »zaman uporabljati sveto Božje ime« (tako pravi Katekizem, ki je v tej točki žal bolj pozabljen ali neopažen kot v mnogih drugih). Bog, temelj vse logike oziroma Metode za Descartesa, Bog, temelj Etike za Spinozo, Bog, temelj Retorike za baročne pridigarje in literate, Bog, temelj politike za Cromwella, prvega sodobnega diktatorja, to je totalitarne države (za Boga ali proti Bogu: »Tanto monta, monta tanto.«), Bog, temelj vsega, kar si lahko človek zamisli zgraditi po svoji volji. In še več, jasen in razločen Bog, Bog, ki je bolj očiten kot ta palica ali ta kamen, Bog, ki je enoznačen z našimi racionalnimi in racionalističnimi idejami – *Verum sive intellectus, Deus sive natura*, za Spinozo in spinoziste, kar smo do neke mere vsi (celo tomisti, ko dremljejo), za katere »je prvi člen vere racionalizem, ki terjaja popolno razumljivost Boga in stvari«

(J. Lacroix).

Poleg tega pa bog brez skrivnosti ali misterijev, bog, ki je jasnejši in vidnejši od sonca nad poldnevnikom – kot da bi lahko sonce opoldne videli ... Danes morda v bolj kulturnem, privlačnem in hitrejšem jeziku: Bog, najvišja vrednota in vir vseh vrednot! To novo napačno pojmovanje, ki ga je obsojal že Nietzsche in o katerem Heidegger upravičeno

pravi: »Poslednji udarec proti Bogu in zoper nadčutni svet je v tem, da Boga, bivajoče bivajočega, ponižamo v najvišjo vrednoto. Najhujši udarec zoper Boga ni, da ga imamo za nespoznavnega, niti to, da Božjo eksistenco izkažemo za nedokazljivo, ampak to, da Boga, ki ga imamo za dejanskega, povzdignemo v najvišjo vrednoto. Kajti ta udarec ne prihaja od teh, ki stoje naokoli in v Boga ne verjamejo, ampak od vernikov in njihovih teologov«.

Uporaba Božjega svetega imena v prazno in mirna hoja skozi življenje brez Boga nista ravno od danes; vsaj danes to dejstvo ni ... eksistencialistično ... popularno. Zlasti v filozofiji in poeziji, ki tako pogosto tekmujeta med seboj ali si izmenjujeta ontološki teren, ena kot analiza, druga kot ustvarjanje. Res je, da so na teh področjih tisti, ki še naprej zlorabljajo Božje ime in dajejo nalepko, kot so prvi kristjani kritizirali poganstvo, vsemu, kar jim pride na pot, razen edinemu živemu in resničnemu Bogu. To pa dandanes ni pojav, značilen za večino, niti za najboljše. Zlasti pa ne za najbolj pristno verne. Fernando Pessoa ni bil daleč od resnice, ko je pripomnil, da med nami verski pesniki niso katoličani, katoliški pesniki pa niso verni. Seveda je vse sporno, tudi to, kaj pomeni »verski« (in poznamo dialektiko med »verskim in krščanskim« po Bonhoefferju); vendar moramo priznati, da uporaba »svetega Božjega imena zaman« ni izključni greh krščanskih pesnikov, po drugi strani pa se ne zdi najbolj aktualen med tistimi z največjo veljavo.

Sophia De Mello Breyner Andresen

ZGLEDNE ZGODBE

NASLOV IZVIRNIKA: Contos exemplares

© **COPYRIGHT:** Heirs of SOPHIA DE MELLO BREYNER ANDRESEN

Objavljeno v dogovoru z SPAutores (Sociedade Portuguesa de Autores).

© **ZA SLOVENSKO IZDAJO:** Družina d. o. o., 2025

Vse pravice pridržane.

Prvi natis

PREVOD: dr. Barbara Juršič

UREDNIKA: dr. Tina Osterman

JEZIKOVNI PREGLED: Vida Freljih

KOREKTURA: Lejla Križanič Krk

OBLIKOVANJE NASLOVNICE IN PRELOM: Jerneja Rodica

IZDALA IN ZALOŽILA: Družina d. o. o.

ZANJO: Tone Rode

NAKLADA: 500 izvodov

Ljubljana 2025

*Knjižno delo je izšlo v okviru knjižnega programa,
ki ga sofinancira Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.*

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.134.3-32

ANDRESEN, Sophia de Mello Breyner, 1919-2004

Zgledne zgodbe / Sophia De Mello Breyner Andresen ;
[prevod Barbara Juršič]. - 1. natis. - Ljubljana : Družina, 2025

Prevod dela: Contos exemplares

ISBN 978-961-04-1150-5

COBISS.SI-ID 218303491

V **ZGLEDNIH ZGODBAH** se razkriva svet, kjer se prepletajo elementi mitologije, zgodovine in vsakdanjega življenja, skozi oči ene najprepoznavnejših portugalskih pisateljic 20. stoletja, Sophie de Mello Breyner Andresen.

Njen jezik je prepleten z eleganco in prefinjeno literarno estetiko, avtorica na subtilen način raziskuje in razkriva temeljne dileme človeškega obstoja: iskanje smisla, meja svobode, odnosi z naravo, usoda in čas.

So sodobna priredba tradicionalnih motivov, ki prinašajo zgodbe iz preteklosti, obenem pa odsevajo globoko razumevanje za obstoječe konflikte in življenjske dileme. Razkrivajo nov pogled na svet, a vse združuje tema iskanja lepote in resnice v sodobnem svetu.

Za vse ljubitelje literarnih klasikov.

24,90 €

9 789610 411505